

Landstingsstyrelsens förslag till beslut

Motion 2006:11 av Peter Bondesson (fp) om att tillämpa ISO 9000 och Fair Trade inom landstinget

Föredragande landstingsråd: Chris Heister

Ärendet

Utifrån att landstinget är en stor upphandlare och har goda möjligheter att vara pådrivande, inte bara utifrån miljöhänsyn utan också på ett socialt ansvarsfullt sätt, föreslår motionären att landstingsfullmäktige ska undersöka vilka organisationer som kan vara lämpliga samarbetspartners för att genomföra inspektioner av företag som landstinget upphandlar av samt att en pilotinspektion ska genomföras så långt som möjligt ned i produktionskedjan.

Förslag till beslut

Landstingsstyrelsen föreslår landstingsfullmäktige besluta

att anse motionen besvarad

Landstingsstyrelsen har för egen del beslutat *att* uppdra åt landstingsdirektören att finna lämpliga former för främjande av ”socialt ansvar” i landstingets upphandlingar.

Förslagen i motionen innebär att Stockholms läns landsting ska tillämpa ISO9000 och s k Fair Trade. Motionären lyfter fram hur offentlig upphandling kan vara en förebild genom att använda och ställa krav på fungerande kvalitetssystem.

Landstingsstyrelsen delar motionärens uppfattning att en fungerande frihandel är ett viktigt instrument för att sprida tillväxt och välstånd.

Bilagor

- 1 Motion
- 2 Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande

2006-11-09

LS 0605-0950

Krav på kvalitetssystem både kan och ska ställas under förutsättning att det är relevant i den enskilda upphandlingen. Landstingsstyrelsens bedömning är att ett generellt krav på att upphandlade leverantörer till Stockholms läns landsting ska vara certifierade enligt ISO9000 inte är förenligt med Lagen om offentlig upphandling (LOU).

En granskning och uppföljning av upphandlade leverantörer och deras underleverantörer, i enlighet med motionens intentioner, kan genomföras under förutsättning att det finns specificerat i särskilda kontraktsvillkor i avtalet. Mot denna bakgrund föreslås landstingsdirektören få i uppdrag att finna lämpliga former för främjande av "socialt ansvar" i landstingets upphandlingar.

Behandling i landstingsstyrelsen

Landstingsrådsberedningen behandlade ärendet den 13 mars 2007.

Landstingsstyrelsen behandlade ärendet den 24 april 2007.

Vid behandlingen i landstingsstyrelsen yrkades bifall dels till landstingsrådsberedningens förslag, dels till s-, v- och mp-ledamöternas förslag.

Landstingsstyrelsens beslut fattades utan omröstning.

S-, v- och mp-ledamöterna reserverade sig:

"Landstingsstyrelsen föreslås dels förslå landstingsfullmäktige besluta att bifalla motionen, dels för egen del besluta att uppdra åt landstingsdirektören att definiera tillämpliga former för främjandet av 'socialt ansvar' i landstingets upphandlingar.

Detta är en utmärkt motion om socialt ansvarsfullt agerande och användande av vår konsumentmakt i Stockholms läns landsting till gagn för en rättvisare värld. Vi delar motionärens uppfattning att detta är en mycket viktig fråga för att rätta upp nuvarande otillfredsställande ordning för landstingets upphandlingar. Vi delar helt uppfattningen att offentliga medel inte ska hamna hos företag som inte ens uppfyller grundläggande mänskliga rättigheter. Det

LS 0605-0950

är också, precis som motionärerna framhåller, viktigt att kraven gäller hela produktionskedjan inklusive underleverantörer.

Motionärerna argumenterar förträffligt för sin sak och vi har bara att instämma i detta. Vi vill också tillägga att EU i de nya upphandlingsdirektiven klargör att krav på att leverantören följer grundläggande ILO-konventioner och är förenliga med EG-rätten. (Direktiv 2004/18/EG beaktandesats 33 och 2004/17/EG beaktandesats 44.) Eftersom dessutom Sveriges Kommuner och Landsting gör bedömningen att det givet visa villkor går att ställa etiska krav i upphandlingar, så föreslår vi att motionen bifalles.”

Ärendet och dess beredning

Peter Bondesson (fp) har i en motion (bilaga), väckt den 9 maj 2006, föreslagit landstingsstyrelsen föreslå landstingsfullmäktige besluta *att* undersöka vilka organisationer som kan vara lämpliga samarbetspartner för att genomföra föreslagna inspektioner, *att* genomföra en pilotinspektion så långt ned i leverantörskedjan som möjligt tillsammans med berörd leverantör och rapportera om erfarenheterna.

Ärendet har remitterats till landstingsdirektören.

Landstingsdirektören har i tjänsteutlåtande den 9 november 2006 avgett yttrande (bilaga).

Bilagor

Motionen

Frihandel är bra för alla. En fungerande frihandel enligt WTO:s regler är det mest effektiva sättet för att sprida välstånd över hela jorden. Jag tror inte att det längre behöver motiveras, till och med LO skriver på sin webbplats "Globaliseringen rymmer enorma möjligheter för alla oss som tror på internationell solidaritet. [Vi är] övertygade om att frihandel utifrån rättvisa och gemensamma regler kan vara ett kraftfullt verktyg för både tillväxt och välstånd."

Men all handel sker inte på ett fritt och hedervärd sätt. Inte heller det behöver dras i långbänk. Det är väl känt att många varor på våra butikshyllor har leverantörskedjor som "en bit bort" lämnar mycket att önska.

Men det är också väl känt att usla arbetsförhållanden för tillverkarnas personal inte är något säljande argument. Det är därför som flera ledande varumärken (IKEA, Ericsson, Volvo, H&M, Skanska m.fl) har infört uppförandekoder, där de på olika sätt ålägger sig att se till att åtminstone FN:s grundläggande krav på mänskliga rättigheter relaterat till arbete (ILO:s kärnkonvention) efterlevs. (Exempel H&M)

Konsumentmakten är stor, många minns nog fortfarande hur förvånande snabbt klorblekta kaffefilter försvann på 80-talet.

Som politiker så är man i vissa avseende storkonsument. Den offentliga sektorn är en mycket stor köpare av varor och tjänster. Dessa köp kan styras till inte bara gagna den egna kärnverksamheten, utan kan också användas för att premiera olika önskvärda betéenden på marknaden. Redbarhet och miljöhänsyn är väl etablerade kriterier som idag upplevs som självklara vid offentliga upphandlingar.

Lika rimligt är det att offentliga medel inte ska hamna hos skurkaktiga företag, som inte ens uppfyller de grundläggande kraven på mänskliga rättigheter.

De företag som aktivt arbetar med sina uppförandekoder besöker sina underleverantörer och kontrollerar efterlevnaden av kärnkonventionerna. De tar sitt ansvar som köpare och gör inspektioner hos sina leverantörer. De kan också överlåta rätten till revision till en utomstående inspektör.

Att generellt ställa krav på sociala uppförandekoder låter sig dock inte göras. Dels så finns det inget erkänt system för att opartiskt kontrollera effekterna,

LS 0605-0950

dels så kan generella sociala krav fungera som utestängande handelshinder gentemot de länder som bäst behöver komma med i världshandeln. Verktygen måste vara mer finstämda för att ge avsedd verkan.

Men det finns redan idag verktyg som kan användas utan att det bästa blir det godas fiende. Ordet är transparens - enligt tesen att "Om trolsen ställs i ljuset så spricker de".

Det är här den moderna industrin kommer in. Så gott som samtliga industriella varuproducerande företag är certifierade enligt ISO9000. ISO9000 är ett kvalitetssystem som ska säkra att det som levereras motsvarar kundens förväntningar.

I den senaste revisionen ISO9000:2000 så handlar kapitel 6 om de resurser som företaget har till sitt förfogande, och att dessa är tillräckliga för att uppfylla kundens förväntningar. I begreppet resurser inkluderas personal, infrastruktur och det svåröversatta "work environment". I begreppet "work environment" läses inte bara den fysiska arbetsmiljön in, utan även att den psykosociala omgivningen medger att produkten tillverkas med rätt egenskaper.

Det går inte att direkt översätta det kravet, med att ILO:s kärnkonvention ska vara uppfylld. Men det är mer än rimligt att ställa frågan till de som inte uppfyller ILO:s krav om hur de anser att de klarar ISO9001:2000 §6.4.

Nu är det nog så att nästan alla som direkt levererar till den offentliga sektorn idag, med glans själva klarar detta krav. Det är här som paragraf 7.4 träder in. Det certifierade företaget måste också försäkra sig om att dess underleverantörer klarar att leverera ingående material med samma krav på kvalitet och egenskaper som det som slutkunden ställer på företaget.

Det vanligaste sättet för ett företag att försäkra sig om underleverantörens förmåga att kontinuerligt leverera rätt kvalitet, är att kontrollera dennes kvalitetssystem. Dvs, först kollar man förstås produkten. Men den kontinuerliga leveransförmågan brukar bedömas utifrån organisationen och kvalitetssystemet.

Det enklaste för alla parter är om underleverantören också är certifierad enligt ISO9000, eller har ett kvalitetssystem som motsvarar detta. Dessutom ska det certifierade företaget kontinuerligt hålla sig uppdaterat om hur underleverantören klarar sina åtaganden.

Det är här som den offentliga upphandlingsorganisationen kan bidra till rättvis handel. Genom att man så gott som alltid kräver fungerande

kvalitetssystem hos sina leverantörer, och detta för varor oftast realiserar genom ISO9000, så ges en möjlighet till transparens. Kunden kan göra en kvalitetsrevision hos sin leverantör, och då revidera hur leverantören har säkrat resurshanteringen i sina leverantörsled.

Och ISO9000 ger en möjlighet till att fortsätta ner i leverantörskedjan.

Kunden kan också begära, men inte kräva, att få hjälp av företaget med att göra motsvarande revision hos dennes underleverantörer. Eftersom det är den betalande kunden som begär detta, lär de flesta företag acceptera en sådan önskan. På detta sätt så kan man arbeta sig ner till leverantörens leverantör, och till dennes leverantör, och så vidare. Slutligen så kan kunden ta hjälp av fristående inspektörer för att göra denna kvalitetsrevision.

För att inspektörernas rapport ska bli offentlig handling, så måste detta klargöras vid begäran om revision. Denna begäran är en offentlig handling, så också ett eventuellt nekande svar. Detta ger att de företag som inte håller acceptabel "social" nivå, eller inte tillåter kontroll av densamma, kommer fram i ljuset.

Trollen spricker i solljuset. Vi liberaler hyllar debatten och offentligheten som verktyg för att förbättra världen. När namnen på de företag som inte klarar en genomlysning, eller inte vågar en genomlysning, blir offentliga, så startar debatten. Historien har visat att debatt är ett effektivt sätt att få till stånd förändringar.

Jag föreslår att landstingsfullmäktige beslutar:

att undersöka vilka organisationer som kan vara lämpliga samarbetspartners för att genomföra ovannämnda inspektioner

att genomföra en pilotinspektion så långt ner i leverantörskedjan som möjligt tillsammans med berörd leverantör och rapportera om erfarenheterna.

Stockholm den 9 maj 2006

Peter Bondesson

Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande

Förvaltningens synpunkter

Krav på kvalitetssystem kan ställas under förutsättning att det är relevant i den enskilda upphandlingen. Samtliga krav som ställs i en upphandling skall vara utformade så att de väsentliga gemenskapsrättsliga principerna inte kränks, de skall t ex vara proportionerliga, icke-diskriminerande, likabehandlande, präglas av öppenhet och transpararens samt vara kopplade till föremålet för upphandlingen. Det innebär att i vissa upphandlingar kan krav på kvalitetssystem ställas och i andra inte. Ett krav får vidare inte innebära att endast ett visst kvalitetssystem godtas. Ett generellt krav på att upphandlade leverantörer till SLL skall vara certifierade enligt ISO9000 är således ej förenligt med Lagen om offentlig upphandling (LOU). En granskning och uppföljning av upphandlade leverantörer och deras underleverantörer, i enlighet med motionens intentioner, kan ske under förutsättning att det finns specificerat i särskilda kontraktsvillkor i avtalet.

Motionären framhåller att krav på mänskliga rättigheter i arbetslivet enligt ILO:s grundläggande konventioner ska främjas. Då enhetligt vokabulär saknas för denna typ av krav kallar vi det nedan för ”krav på socialt ansvar”.

Krav på socialt ansvar inom offentlig upphandling kan ställas under förutsättning att de gemenskapsrättsliga principerna följs. Enligt Nämnden för offentlig upphandling (NOU) är det möjligt att ställa krav i offentlig upphandling på att brott mot mänskliga rättigheter eller krav på allmänt stötande beteende inte förekommer.¹ Frågan är emellertid inte prövad rättsligt, vilket innebär att det är oklart under exakt vilka förutsättning sådana krav är tillåtna. Andra offentliga upphandlingsenheter har börjat ställa krav på samhällsansvar i sina upphandlingar, exempelvis Försvarets Materielverk.

Det är tillåtet att kräva att produkt/tjänst är producerad i enlighet med ursprungslandets lag. De flesta av världens länder har ratificerat de grundläggande ILO konventionerna och flera länder har implementerat kraven i sin nationella lagstiftning. Det är därmed möjligt att ställa krav på att produktionen av upphandlad produkt/tjänst, följer bestämmelserna i ILO:s grundläggande konventioner och/eller att tillverkningslandets gällande arbetskyddslagstiftning efterlevs. Det är inte förenligt med LOU att ange att produkter/tjänster med ursprung eller bearbetning i visst land är de enda som kan komma ifråga för kontrakt eller att sådana har företräde vid en kontraktstildelning som omfattas av LOU.

¹ NOU info juni 2006 s.14

Krav i upphandlingar skall vara proportionella i förhållande till det som upphandlas. Det innebär att krav på socialt ansvar inte kan ställas i samtliga upphandlingar utan en bedömning måste ske i varje upphandling. Hänsyn måste tas till *var* produktionen sker och därmed hur stor risken är att ILO konventionen åsidosätts.

Stockholms läns landsting har under många år ställt krav på att inget barnarbete får ske i samband med produktion av t ex kirurgiska instrument. Som bevis för att kravet är uppfyllt har intyg begärts från leverantörerna. Det har emellertid aldrig kontrollerats om kravet verkligen är uppfyllt. Skriverier i media har ibland antytt att så inte är fallet.

~~Stockholms läns landsting, genom upphandlings- och miljöavdelningen, har påbörjat ett samarbete med Västra Götalandregionen och Region Skåne. Samarbetet har i syfte att utmyнна i ett gemensamt projekt, hållbar upphandling, som skall ta fram ett förslag på områden där krav på socialt ansvar är relevant.~~

Vid en eventuell granskning av en leverantörs uppfyllande av ställda sociala krav har landstinget inga sådana egna resurser. Det finns emellertid ett antal möjliga parter att samarbeta med, till exempel Röda korset, Unicef, Faire Trade, Global Standards och privata företag som exempelvis IKEA, H&M m.fl.

~~Medel måste omfördelas för genomförandet av sådan revision.~~

För att på ett bättre sätt kunna behandla samtliga leverantörer på ett likvärdigt sätt kan landstingsstyrelsens förvaltning ges i uppdrag att hitta lämpliga samarbetspartner för granskning av berörda leverantörer.